

Marko Ercegović/ Prikaz filma

Zero for Conduct (*Nula iz vladanja*) (1933.): Poetska evokacija dječачkog bunta

Lik i djelo francuskog redatelja Jeana Vigoa više je puta kroz povijest doživjelo revalorizaciju. Kako je Vigo umro u 29. godini od tuberkuloze još davne 1934. godine i pri tome ostavio svega 170 minuta filmskog materijala, tako je njegovo ime ušlo u filmske anale i postalo jedno od najrazvikanijih primjera „što bi bilo kad bi bilo“. *Zero for Conduct* njegovo je treće djelo, nastalo nakon dva kratkometražna filma dokumentarnog karaktera i prije četvrtog, posljednjeg, najutjecajnijeg i jedinog dugometražnog filma, *L'Atalante* (*Atalanta*, 1934). Kao srednjometražni film u trajanju od otprilike 41 minute – koju minutu duže ako se uračunaju uvodna špica i poneki, zbog cenzure izbrisani kadrovi golotinje – *Zero for Conduct* ispunio je prvotnu svrhu koju mu je namijenio producent i financijer. Ipak, Vigo je snimio mnogo više materijala. Uslijedilo je to da je morao rezati dijelove filma kako bi se film mogao distribuirati kao „predgovor“ dugometražnom igranom filmu koji se trebao prikazivati nakon njega. Promatrajući sam film, a sudeći i po izjavama njegovih suradnika i poznanika, Vigo se vodio time da sačuva one trenutke koje je smatrao najdojmljivijima i najpoetičnijima, misleći na one koji će najbolje dočarati senzibilitet filma, inače njemu jako blizak. Vigo nije imao mnogo obzira prema sadržaju filma. Tako nam se čini da ponekad nedostaje kohezije, prijelazi između kadrova znaju biti

iznenadni, a sam Vigo ne trudi se ponuditi dublji uvid u smisao nekih scena.

Priča govori o skupini dječaka koji se nakon praznika vraćaju u internat. Ondje sve manje i manje podnose svoje učitelje, nadzornike i ravnatelja. Upravo sam naslov filma, *Zero for Conduct*, predstavlja povod za početak njihove pobune. Svaki put kad učine nešto neprimjereno, učitelji im prijete da će im zabraniti izlazak van internata, odnosno govoreći da će ih ocijeniti „nulom iz vladanja“ (*zero for conduct*). Već uvodnim kadrom, natpisom 1312 na vratima vagona vlaka i parom koja ispunjava vanjski svijet, Vigo naznačava u kakvom ambijentu junaci filma obitavaju. Taj ambijent je rušilački. Gledatelji se u toj prvoj sceni, u kabini vagona vlaka, upoznaju s dvojicom razigranih dječaka koji zabavljaju jedan drugoga tako što pokazuju trikove koje su naučili za vrijeme praznika, kao što su „okidanje“ palca ili sviranje malene trube nosnicama. Način na koji prva scena kulminira sažima cijelu poetiku filma. Dječaci, koje ćemo kasnije upoznati kao vođe pobune u internatu, nakon nekoliko minuta izigravanja trikova, uzimaju lule i ispunjavaju cijelu kabinu dimom. Taj dim „guta“ njih i jednog od budućih profesora koji s njima dijeli kabinu, za kojeg pak misle da je mrtav jer ne reagira. Pokazujući koliko im autoritet znači te kako su ga spremni negirati, oni u ovom slučaju percipiraju da autoriteta nema jer je on mrtav u liku profesora u kabini.

Atributi kojima se *Zero for Conduct* najčešće obasipa su „anarhističko“ i „antiestablišmentsko“ djelo. Ono to uistinu i jest. Vigo nije bježao od svoga naslijeđa. Dapače, prigrlio ga je, te je od toga učinio jedan osobni, a u velikoj mjeri i autobiografski projekt. Vigov otac bio je francuski anarhistički aktivist poznat pod pseudonimom Miguel Almereyda. Kako mu je otac umro dok je imao 12 godina pod nerazjašnjenim okolnostima, Vigo je većinu djetinjstva proveo u sličnim internatima. Ono što najviše impresionira kod filma nisu nekakva kritika ili komentar na mikrokozmos internata koji bi se, kao što su se francuske vlasti i bojale zabranivši film sve do samog kraja Drugog svjetskog rata, mogao preslikati na širi društveno-politički kontekst, već dočaravanje senzibiliteta kojeg dječaci ne samo posjeduju, već i stvaraju. Dijaloga je jako malo, što zbog tehničkih poteškoća, nepostojanja scenarija, neprofesionalnih glumaca, a što zbog Vigove namjere

eksperimentiranja s različitim vizualnim postupcima, kao što su usporene snimke (*slow motion*), animacija (kojom se izruguje jednom profesoru), „magijski“ trikovi (lopta koja nestaje) i osvjetljenjem (vidi sliku gore s prikazom ravnatelja). Sve vizualno bogatstvo u službi je Vigove mistifikacije dječakog bunta, a njime ide u korak s francuskim filmskim pokretom 1930-ih zvanim „poetski realizam“, koji se svojim liričnim stilom malo odmaknuo od što izvornijeg prikaza stvarnosti. Imajući na umu te tendencije, scena koja se posebno ističe i često hvali u filmu *Zero for Conduct* jest ona koja prikazuje pobunu dječaka. Ona započinje tučnjavom jastucima koju Vigo, koristeći tehniku usporene snimke i naglašavajući glavnu glazbenu temu, uzdiže na posebnu, gotovo meditativnu razinu. Ta pobuna vizualno asocira na svojevrsnu procesiju s improviziranim simbolima koji donekle nalikuju križevima, a kulminira nadzornikom koji biva vezan za krevet, a potom i „raspet“ (vidi sliku gore).

Uz to što pridaje poetski štih buntu, Vigo koristi vizualno umijeće kako bi iskarikirao vlasti i autoritet. Primjerice, ravnatelj je srednjovječni čovjek patuljastog rasta, kričavog glasa, s napoleonovim kompleksom – na što aludira i kipić Napoleona kao konjanika na njegovom radnom stolu – a u jednom trenutku i s abnormalno velikim stopalima. Nadalje, jedan od profesora redovito špijunira učenike te im krade hranu i ostalo što mu se sviđa dok su oni izvan učionica. Drugi neprimjereno dodiruje učenika Tabarda po ruci. Ravnatelj pak straši Tabarda objašnjavajući mu da se ne bi trebao družiti s Bruelom i Caussatom zbog njihove psihopatske naravi. Isti ti profesori i ravnatelj drže do toga da im se učenik mora ispričati pred cijelim razredom, iako se već ispričao nasamo, samo kako bi ga ponizili i nahranili svoj ego.

Kao što se da primijetiti iz priloženog, dječake koje upoznajemo u internatu mnogo toga tjera na bunt.

U principu ne vidimo nikakvo poučavanje. Od učenika se očekuje da sjede mirno i vode bilješke. Profesori su nesposobni, a pedagoške metode praktički nepostojeće. Ipak, nasuprot besosjećajnim profesorima stoji jedan novopridošli profesor, Huguet. On je jedini kojeg vidimo kao dobronamjernog, a simpatično izigrava Chaplina i oponaša hod njegovog lika skitnice. Upravo je i Chaplinov lik skitnice jedan od onih koji često nose društveni komentar socijalne nepravde. Kao i lik skitnice, Huguet stoji na marginama različitih društava; s jedne strane je dio establišmenta, a s druge prijatelj dječaka, nikome konkretno ne pripadajući, ali i ne prkoseći. Poput Chaplinovog skitnice, on također zrači humanošću i vjerom u ljudsku dobrotu. Premda nam se čini da ni takav profesor ne može očuvati autoritet, vidljivo po divljanju učenika za vrijeme njegova sata, ipak u jednoj sceni, onoj izleta, postaje jasno da dječaci nisu buntovni radi bunta samog, već prvenstveno zbog napada i na ono malo slobode koju uživaju. Na tom izletu profesor Huguet vodi ih kroz gradić, a dječaci se u jednom trenutku odvajaju zbog njegove nepažnje. To, naravno, i iskorištavaju, no u određenom trenutku pronalaze profesora i samoinicijativno se vraćaju u internat. Čini se da dječaci možda mogu nagraditi uzornijim ponašanjem one koji ih više poštuju. Ipak, Vigo taj element nije dalje razvijao i propitkivao, već je sav fokus prebacio na čin pobune.

Ono što je Vigo vidio kao važno jest da vođa ustanka postane baš Tabard, najsramežljiviji među učenicima i gotovo feminiziran dječak kojeg na početku filma upoznajemo kao neodvojivog od majke i sigurnosti vlastitog doma. On je taj kojeg profesor neprimjereno dira. On je taj kojeg ravnatelj traumatizira svojim nastupom, što gledatelji nužno ne vide zbog očitih preskakanja u radnji. On postaje vođa i, poput Vigova oca anarhista, govori i djeluje protiv autoriteta. Političke konotacije

su očite. Ono gdje one ponovno dolaze do izražaja je pred sam kraj filma, tijekom kojeg Vigo prikazuje par visokodostojanstvenika koji su se ispred internata okupili za dan komemoracije. Među njima se daju primijetiti svećenik, ravnatelj i nekakva vojna ili policijska ličnost s nekolicinom podređenih, čijem profesionalizmu nema ni traga dok se zabavljaju. Vigo ih odreda postavlja red ispred reda lutaka (vidi sliku dolje), a podrugljivim tonom daje do znanja da su svi oni bezlični simboli despotske vlasti. Uz očite političke implikacije, *Zero for Conduct* u „duši“ je i antiklerikaln. Već spomenuta scena revolta kao procesije parodira ustaljeno značenje procesije; nema u njoj ničega svečanoga, već samo divljačkog nasrtaja dječaka, izvedenog u gotovo hipnotičnom pastoralnom ugođaju. Vigo pritom nastavlja tradiciju Bunuela i vjerojatno najpoznatijeg kratkometražnog filma svih vremena, *Andaluzijskog psa*. I njemu je svećenik, kao i Bunuelu, više mistik koji se, poput mađioničara, pojavljuje niotkuda, nego kakav iskreni promicatelj katoličke vjere i vrijednosti kojima bi mogao pomoći da se djecu izvede na pravi put. Navedeni elementi posebno su vidljivi u sceni izleta tijekom koje dječaci prate neku djevojku, a svećenik jednostavno iskoči iza ugla i nastavi „patrolirati“ po ulicama..

Gledajući iz današnje perspektive, *Zero for Conduct* može se činiti smiješnom, pa čak i diletantski obrađenom farsom. Mnogi će zamjeriti činjenicu da su predstavnici autoriteta pretjerano parodirane ličnosti koje ne možemo pronaći u stvarnom svijetu. No, *Zero for Conduct* pokazao je koliko film, prvenstveno kao vizualni medij, može prenijeti senzibilitet kojeg smo skoro svi imali priliku iskusiti kad smo se i sami kao mladi osjećali potlačenima.

